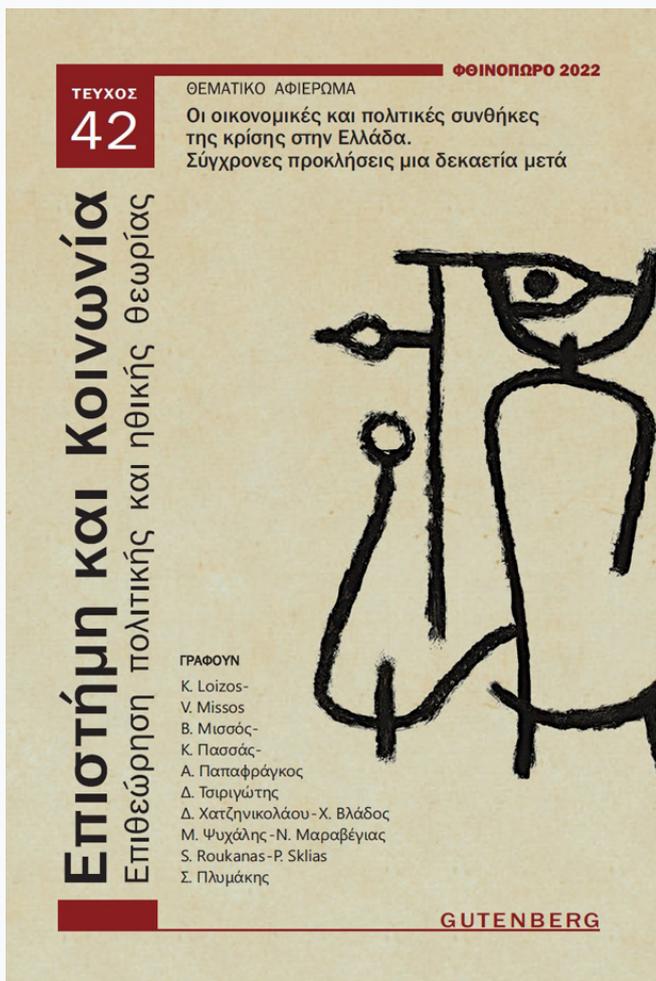

Science and Society: Journal of Political and Moral Theory

Vol 42 (2022)

Οι οικονομικές και πολιτικές συνθήκες της κρίσης στην Ελλάδα. Σύγχρονες προκλήσεις μια δεκαετία μετά

Βιβλιοκριτικές

EIPHNH XATZHIΩANNOY

Copyright © 2022, EIPHNH XATZHIΩANNOY

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

To cite this article:

XATZHIΩANNOY E. (2022). Βιβλιοκριτικές. *Science and Society: Journal of Political and Moral Theory*, 42, 235–245. Retrieved from <https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/sas/article/view/29847>

Παναγιώτης Λιαργκόβας, *Δέκα χρόνια κρίση, τρία μνημόνια και μια πανδημία. Η Ελλάδα αναζητώντας διέξοδο*, εκδόσεις Πατάκης, Αθήνα 2020, σελ. 280

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ *Δέκα χρόνια κρίση, τρία μνημόνια και μια πανδημία. Η Ελλάδα αναζητώντας διέξοδο* του Καθηγητή στο Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου Παναγιώτη Λιαργκόβα εξετάζει και αναλύει τη δεκαετή περίοδο των μνημονίων και της βαθιάς οικονομικής ύφεσης της ελληνικής οικονομίας και φτάνει στο σήμερα προσθέτοντας στους όποιους προβληματισμούς τον παράγοντα της πανδημίας, η οποία τη στιγμή έκδοσης του βιβλίου βρισκόταν στην αρχή της. Θα είχε ενδιαφέρον η άποψη του συγγραφέα μετά τη διετή και πλέον περίοδο της πανδημίας, την επιδεινούμενη ενεργειακή κρίση αλλά και τον πόλεμο στην Ουκρανία που αποτελούν κρίσιμους παράγοντες αποσταθεροποίησης της παγκόσμιας οικονομίας με εμφανείς επιπτώσεις στην εθνική οικονομία. Το συμπέρασμα,

όμως, στο οποίο καταλήγει ο συγγραφέας αναφορικά με την ελληνική πραγματικότητα, ότι δηλαδή χρειάζεται ένα εφαρμόσιμο και συγκεκριμένο σχέδιο ανασυγκρότησης που θα συγκεντρώνει τη συναίνεση των πολιτικών δυνάμεων του τόπου και των κοινωνικών φορέων είναι πιο επίκαιρο και πιο εμφανές από ποτέ.

Το βιβλίο διαρθρώνεται γύρω από εννέα ενότητες και με γλώσσα απλή και εύληπτη και εξετάζει λεπτομερώς τη δεκαετή οικονομική κρίση και την περίοδο των μνημονίων. Πιο συγκεκριμένα, χαρτογραφεί και αναλύει την πραγματική εικόνα και τα μεγέθη της ελληνικής οικονομίας πριν από το 2010, αναδεικνύοντας τους λόγους για τους οποίους αυτή δεν άντεξε στους εξωγενείς κλυδωνισμούς, τα τρία μνημόνια και τη διάρκεια αυτών και τα βασικά εργαλεία πολιτικής που χρησιμοποιήθηκαν και καταλήγει στην αξιολόγηση της αποτελεσματικότητάς τους. Στη συνέχεια, αξιολογεί τις συνέπειες της οικονομικής κρίσης σε σειρά το-

μέων όπως η απασχόληση, οι επενδύσεις, ο χρηματοπιστωτικός τομέας, η εκπαίδευση, η υγεία κ.ά., ενώ ιδιαίτερη αναφορά γίνεται στις συνέπειες για τους νέους της χώρας μας.

Ο συγγραφέας καταλήγει εστιάζοντας στο μέλλον της ελληνικής οικονομίας και προτείνει αναγκαίες αλλαγές —θεσμικές και άλλες— που πρέπει να γίνουν σε επίπεδο δημοσιονομικής πολιτικής και για την ενίσχυση τομέων όπως είναι η πράσινη και η κοινωνική οικονομία, η φορολογία και η ενίσχυση των δεξιοτήτων για την καταπολέμηση της ανεργίας. Το μέλλον και η ευρωπαϊκή οικονομική διακυβέρνηση αναλύονται στις τελευταίες ενότητες του βιβλίου.

Συνοπτικά ο συγγραφέας επισημαίνει ότι η ελληνική οικονομία στην προ μνημονίων περίοδο μόνο υγιής δεν ήταν, καθώς η ευημερία του 2009 ήταν επίπλαστη και η οικονομία εξαιρετικά ευάλωτη, με την οικονομική κρίση που ακολούθησε να είναι απόλυτα δικαιολογημένη. Η αύξηση δαπανών σε συνδυασμό με τον υπερδανεισμό και την ανύπαρκτη ουσιαστικά παραγωγική βάση της χώρας, την αυξανόμενη φοροδιαφυγή και εισφοροδιαφυγή, την κατασπατάληση των πόρων των ασφαλιστικών ταμείων και την εντεινόμενη φτώχεια και ανεργία

συνδυαστικά, την καθιστούσαν αδύναμη να αντεπεξέλθει σε όποιο εξωγενές αποσταθεροποιητικό γεγονός.

Η συνταγή που ακολουθήθηκε κατά την περίοδο των μνημονίων υπήρξε ανεπιτυχής, είτε γιατί η ίδια η συνταγή ήταν λανθασμένη είτε γιατί δεν ήταν η ενδεδειγμένη για την περίπτωση της Ελλάδας, εν αντιθέσει με άλλες χώρες, όπως για παράδειγμα την Πορτογαλία. Σημειώνεται ότι το μείγμα δημοσιονομικής πολιτικής που ακολουθήθηκε δεν είχε ως βάση τον περιορισμό των δαπανών αλλά την αύξηση της φορολογίας, ενώ έπληξε κυρίως τις κοινωνικά ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού.

Με βλέμμα στο μέλλον, στο βιβλίο σημειώνεται ότι θα πρέπει να αντιμετωπιστούν τρεις βασικές προκλήσεις. Η πρώτη αφορά την ουσιαστική παραγωγική ανασυγκρότηση της χώρας προχωρώντας στις απαραίτητες θεσμικές μεταρρυθμίσεις και επενδύσεις με επίκεντρο την κοινωνική και πράσινη οικονομία και τη μείωση της φορολογίας. Η δεύτερη πρόσκληση αφορά την αντιμετώπιση του μεγάλου δημογραφικού προβλήματος που έχει η Ελλάδα με τον σχεδιασμό συγκεκριμένων εθνικών στρατηγικών για την ανακοπή της φυγής νέων στο εξωτερικό, την αναμόρφωση του ασφαλιστικού συστήματος, τη στήριξη

της ελληνικής οικογένειας και την εφαρμογή μιας αποτελεσματικής μεταναστευτικής πολιτικής. Τέλος, η τρίτη πρόκληση αφορά τη θεσμική ανασυγκρότηση του ελληνικού κράτους και του πολιτικού συστήματος με προτεραιότητα την πάταξη της διαφθοράς.

Συνολικά, ο Λιαργκόβας παρέχει με το βιβλίο του αυτό στον αναγνώστη στοιχεία, τεκμηριωμένες απόψεις και προτάσεις λύσεων ώστε ο δεύτερος να αποκτήσει πλήρη εικόνα της ελληνικής

οικονομίας, των μετασχηματισμών από τους οποίους πέρασε αυτή τα τελευταία χρόνια και του μέλλοντός της. Πρόκειται για ένα πολύτιμο εργαλείο κατανόησης της υφιστάμενης κατάστασης καθώς στην προκείμενη χρονική συγκυρία αυτή χαρακτηρίζεται από πολλαπλούς πειστικούς επιδραστικούς παράγοντες, όπως είναι η πανδημία, ο πόλεμος στην Ουκρανία και η επιδεινούμενη ενεργειακή κρίση.

Χριστιάνα Παπαγεωργάκη

Νίκος Σουλιώτης, *Οικονομολόγοι τεχνοκράτες στην ελληνική πολιτική σκηνή 1974-2019*, εκδόσεις Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2021, 284 σελ.

ΤΗ ΔΕΚΑΕΤΙΑ της κρίσης τα ζητήματα οικονομικής πολιτικής απέκτησαν σημαίνουσα θέση στον δημόσιο διάλογο. Η αναφορά σε οικονομικούς όρους και βασικούς οικονομικούς θεσμούς της Ε.Ε. υπήρξε συχνή, καθώς αναπτύχθηκαν έντονες αντιπαράθεσεις γύρω από τα μνημόνια, τις πολιτικές λιτότητας, τη θέση της Ελλάδας στην ευρωζώνη και τις σχέσεις της με τους ευρωπαϊούς εταίρους. Στο πεδίο της αντιπαράθεσης τέθηκε, εκτός των άλλων, το ζήτη-

μα της όλο αυξανόμενης επιρροής των τεχνοκρατών στη διαμόρφωση της οικονομικής πολιτικής της χώρας. Βεβαίως, θα πρέπει να τονιστεί ότι η αντιπαράθεση αναφορικά με τον ρόλο των τεχνοκρατών στην πολιτική δεν αποτελεί εγχώρια ιδιοτροπία, αλλά πρόκειται για διεθνή συζήτηση γύρω από τα οφέλη και τα προβλήματα της εμπλοκής των ειδημόνων στη χάραξη οικονομικής —και όχι μόνο— πολιτικής, καθώς και τις συνέπειές της για τη δημοκρατία.

Τα εύλογα ερωτήματα που μπορούμε να θέσουμε αναφορικά με τον ρόλο των τεχνοκρατών στην οικονομική πολιτική είναι κυρίως τρία: Πώς εμπλέκονται στη χά-

ραξή οικονομικής πολιτικής; Σε ποιους πόρους και ποιες μορφές νομιμοποίησης στηρίζονται; Με ποιους τρόπους διαμορφώνουν την οικονομική πολιτική; Σε αυτά τα ερωτήματα επιχειρεί να δώσει απαντήσεις ο Νίκος Σουλιώτης μέσα από το βιβλίο του *Οικονομολόγοι τεχνοκράτες στην ελληνική πολιτική σκηνή 1974-2019*. Πιο συγκεκριμένα, επιχειρεί μια κοινωνιολογική εξέταση της σχέσης που έχει αναπτυχθεί ιστορικά μεταξύ των τεχνοκρατών της οικονομικής επιστήμης και της οικονομικής πολιτικής στη μεταπολιτευτική Ελλάδα, κυρίως από τη δεκαετία του 1980 και έπειτα.

Η προσέγγιση με την οποία αντιμετωπίζει το ζήτημα ο συγγραφέας έχει ενδιαφέρον. Δηλώνει εξ αρχής ότι προσεγγίζει την οικονομική πολιτική ως έναν κοινωνικό χώρο που περιλαμβάνει διάφορους θεσμούς και εντός του οποίου αλληλεπιδρούν διάφοροι δρώντες. Οι διαμορφωτές της οικονομικής πολιτικής χαράζουν την πολιτική τους λαμβάνοντας υπόψη τα κοινωνικά συμφέροντα, τους μηχανισμούς της οικονομίας και τις διακρατικές σχέσεις και βάσει της επιστημονικής και κοινωνικοπολιτικής τους συγκρότησης. Γι' αυτό και ο Σουλιώτης εστιάζει σε μεγάλο βαθμό στο κοινωνικό, επαγγελματικό και μορ-

φωτικό υπόβαθρο των τεχνοκρατών οικονομολόγων που έπαιξαν σημαντικό ρόλο στη χάραξη της οικονομικής πολιτικής τις περασμένες δεκαετίες, πέραν της πολιτικής τους σταδιοδρομίας. Το θεωρητικό πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται το πόνημα αυτό είναι εκείνο της βεμπεριανής παράδοσης κοινωνιολογικών ερευνών που εξετάζουν διακριτές κοινωνικές κατηγορίες, όπως τους τεχνοκράτες οικονομολόγους στη συγκεκριμένη περίπτωση. Αυτοί διακρίνονται από τα παραδοσιακά κομματικά στελέχη και τους εκλεγμένους επαγγελματίες της πολιτικής, καθώς μεταπηδούν από τον κόσμο της επιστήμης σε αυτόν της πολιτικής, η δε άνοδός τους είναι ίδιον των σύγχρονων κοινωνιών. Ο πρωταγωνιστικός τους ρόλος στη λήψη των πολιτικών αποφάσεων αφενός νομιμοποιείται από την επιστημονική τους κατάρτιση και το αίτημα για αξιοκρατία, αφετέρου απονομιμοποιεί τον παραδοσιακό ρόλο των επαγγελματιών της πολιτικής στη χάραξη πολιτικής. Από το γεγονός αυτό προκύπτει η αντιπαράθεση ανάμεσα σε όσους βλέπουν θετικά την ιδεολογική ουδετερότητα που χαρακτηρίζει τους τεχνοκράτες και σε όσους ασκούν κριτική στην πολιτική τους παρουσία, θεωρώντας ότι έτσι αποπολιτικοποιούνται οι πο-

λιτικές διαδικασίες και τίθενται προβλήματα δημοκρατικής νομιμοποίησης.

Το κύριο μέρος της μελέτης διαρθρώνεται σε πέντε κεφάλαια με ιδιαιτέρως ιστορικό χαρακτήρα. Όπως επισημαίνει και ο ίδιος ο συγγραφέας, πρόκειται για μια ιστορική διερεύνηση των κοινωνικών χαρακτηριστικών των οικονομολόγων που μελετά και τις σχέσεις τους τόσο με τους οικονομικούς και πολιτικούς θεσμούς όσο και μεταξύ τους, σε βάθος χρόνου και πάντοτε εντός ενός συγκεκριμένου ιστορικού και κοινωνικοπολιτικού πλαισίου. Το κύριο εργαλείο που αξιοποιεί για την έρευνά του ο Σουλιώτης είναι οι ατομικές βιογραφίες, μέσα από τις οποίες αντλεί τις πληροφορίες που χρειάζεται για τους ερευνητικούς του σκοπούς, έχοντας πλήρη επίγνωση των αντικειμενικών ορίων αυτής της μεθοδολογίας. Εκτός των παραπάνω, η συχνή αναφορά σε οικονομικές θεωρίες και ορολογίες είναι μάλλον αναμενόμενη· ωστόσο, δίνεται έμφαση σε εφαρμοσμένες πολιτικές και στις σχετικές οικονομικές ορθοδοξίες, οι οποίες δεν ανταποκρίνονται σε καθαρά θεωρητικά δόγματα. Αυτή η επισήμανση είναι κρίσιμη για την κατανόηση των διεργασιών και του διεθνούς πλαισίου διαμόρφωσης της ευρωπαϊκής οικονομικής

ορθοδοξίας και των κυριότερων παγκόσμιων οικονομικών θεσμών αφενός, καθώς και της ανάδειξης της νεοφιλελεύθερης πρωτοπορίας σε κυρίαρχο οικονομικό δόγμα με κέντρο τις ΗΠΑ αφετέρου.

Αυτό αναλύεται στο πρώτο κεφάλαιο του βιβλίου από κοινού με τις εγχώριες συνθήκες ισχυροποίησης των κομματικών ηγεσιών και ανάδειξης νέων γενιών οικονομολόγων. Τα τρία επόμενα κεφάλαια εξετάζουν τόσο σε γενικό πλαίσιο όσο και κατά ατομική περίπτωση τα διάφορα παράλληλα και ανταγωνιστικά συστήματα δικτύωσης, ανάδειξης και εδραίωσης των οικονομολόγων στο πεδίο χάραξης της οικονομικής πολιτικής της χώρας από τη δεκαετία του 1970 μέχρι και τα μέσα της δεκαετίας της κρίσης, τις διακριτές πορείες αυτών των προσωπικοτήτων, τις κατηγορίες που συγκροτούν και τους θεσμούς εντός των οποίων δραστηριοποιούνται. Πολύ συνοπτικά, μπορούμε να διακρίνουμε μεταξύ των φιλοευρωπαϊκών οικονομολόγων του ΠΑΣΟΚ, του νεοφιλελεύθερου ρεύματος εντός της ΝΔ και των αριστερών οικονομολόγων του ΣΥΡΙΖΑ.

Το πέμπτο κεφάλαιο, το οποίο εμβαθύνει στο ζήτημα των ιδιωτικοποιήσεων την περίοδο της κρίσης, δεν θα αφαιρούσε κάτι ουσιαστικό από τη μελέτη εάν

έλειπε· παρουσιάζει, πάντως, εξίσου έντονο ενδιαφέρον με τα υπόλοιπα και σίγουρα εμπλουτίζει τη συζήτηση. Αντ' αυτού, βέβαια, θα ήταν ίσως προτιμότερο να αφιέρωνε ο συγγραφέας ένα μέρος απ' την προσοχή του στη σχέση των τεχνοκρατών με την κοινωνία, κάτι που δεν εξετάζεται σχεδόν καθόλου στο βιβλίο, παρότι θα είχε εξαιρετικό ενδιαφέρον και θα ήταν ακριβώς μέσα στο πνεύμα της μελέτης. Η σχέση των ειδημόνων με την κοινωνία, ιδίως σε συνθήκες μιας κοινωνίας της διακινδύνευσης, αποτελεί κρίσιμη συνιστώσα της βαθύτερης κατανόησης της περασμένης δεκαετίας σε κοινωνικοπολιτικό επίπεδο, καθώς συνδέεται και με την επικαιρότητα, εφόσον έχει αναδειχθεί η προβληματική της σχέσης μεταξύ κοινωνίας και ειδημόνων σε ένα άλλο πεδίο, αυτό της υγειονομικής πολιτικής. Βάσει αυτών, θα ήταν καλό να είχε ασχοληθεί ο συγγραφέας και με αυτή τη θεματική. Πέραν αυτού, όμως, στο τέλος δεν παραλείπει να δώσει τις δικές του απαντήσεις ως προς τη σχέση των τεχνοκρατών με τη δημοκρατία, τον νεοφιλελευθερισμό και την οικονομική παγκοσμιοποίηση.

Η συνάφεια του βιβλίου με ζητήματα οικονομικής πολιτικής δεν

θα πρέπει να αποθαρρύνει από την ανάγνωσή του όσους δεν είναι εξοικειωμένοι με την οικονομική επιστήμη. Η πρωτότυπη αυτή μελέτη του Σουλιώτη είναι καθαρά κοινωνιολογική, η γραφή του σαφής, κατατοπιστική και φιλική προς κάθε αναγνώστη, κερδίζει δε από τις πρώτες σελίδες την προσοχή και το ενδιαφέρον όποιου καταπιαστεί με το πόνημα. Δεδομένου ότι επικεντρώνεται σε πολιτικά φορτισμένα πρόσωπα και γεγονότα, η συμβολή της μελέτης στην κατανόηση της πιο πρόσφατης ιστορίας μας, αλλά και των τρόπων διαμόρφωσης της οικονομικής πολιτικής στην Ελλάδα και την Ε.Ε. δεν είναι καθόλου αμελητέα, καθώς καταρρίπτει μύθους, λύνει κρίσιμες απορίες, ενδεχομένως καλύπτει ιστορικά κενά και γενικώς εμπλουτίζει τον αναγνώστη με χρήσιμα ερμηνευτικά εργαλεία για την ορθότερη ανάλυση της κοινωνικοπολιτικής πραγματικότητας που βιώνει. Εν ολίγοις, το βιβλίο προτείνεται ανεπιφύλακτα ως σημαντικό ανάγνωσμα για καθέναν που επιθυμεί να κατανοήσει καλύτερα την πρόσφατη πολιτική ιστορία της χώρας, υπερβαίνοντας τις στερεοτυπικές αναγνώσεις της.

Ιωάννης Παπαρίζος

Γιώργος Μαρής, *Ο νομιζόμενος κόσμος της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ασύμμετρη ισχύς, εθνική κυριαρχία και διαπραγματεύσεις κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης στην Ευρωζώνη*, εκδόσεις Προπομπός, Αθήνα 2020, 160 σελ.

Ο ΓΙΩΡΓΟΣ ΜΑΡΗΣ με αυτό το βιβλίο καταφέρει με απλό και κατανοητό τρόπο να προσφέρει σε προπτυχιακούς και μεταπτυχιακούς φοιτητές αλλά και σε κάθε ενδιαφερόμενο ουσιαστικά έναν οδηγό για έρευνα στο αντικείμενο της ευρωπαϊκής πολιτικής οικονομίας και των ευρωπαϊκών σπουδών. Στις 160 σελίδες του βιβλίου μπορεί κάποιος να βρει όλες εκείνες τις πηγές αλλά και τις πληροφορίες για τον μετασχηματισμό της οικονομικής διακυβέρνησης στην Ευρωπαϊκή Ένωση από τις αρχές του 2010 έως και σήμερα.

Κύριος σκοπός του βιβλίου *Ο νομιζόμενος κόσμος της Ευρωπαϊκής Ένωσης: Ασύμμετρη ισχύς, εθνική κυριαρχία και διαπραγματεύσεις κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης στην Ευρωζώνη* είναι να εμβαθύνει και να εμπλουτίσει τις γνώσεις όλων των ενδιαφερόμενων, φοιτητών, ακαδημαϊκών και μη, σε θέματα πολιτικής οικονομίας και συγκεκριμένα διεθνών και ευρωπαϊκών

πολιτικών και οικονομικών σπουδών. Ο συγγραφέας δεν περιγράφει μόνο το πλαίσιο στο οποίο λειτουργεί και δρα η Ευρωπαϊκή Ένωση, αλλά και τον τρόπο με τον οποίο τα κράτη-μέλη θέτουν την κυριαρχία τους μέσα σε αυτή. Επιπλέον, αναλύει πώς όλοι αυτοί οι παράγοντες επηρεάζουν την εξέλιξη της αλλά και πώς καθορίζουν τη δράση της. Έτσι το βιβλίο αποδεικνύεται κύριας σημασίας για την κατανόηση των θεσμών που επικρατούν στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Το έργο απαρτίζεται από τέσσερις διακριτές ενότητες, κάθε μία από τις οποίες αποτελεί ξεχωριστό πλαίσιο για έρευνα. Στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται αναφορά στη σχέση της ευρωπαϊκής ανάπτυξης και ολοκλήρωσης με την εθνική κυριαρχία των μελών. Παρουσιάζονται οι δυσκολίες που επικρατούν αλλά και οι διαφορετικές απόψεις των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ο συγγραφέας επισημάνει ότι η εφαρμογή των θεμάτων ευρωπαϊκής πολιτικής στα πλαίσια της Ε.Ε. υπόκειται σε αναθεωρήσεις.

Στο δεύτερο κεφάλαιο γίνεται μια σύντομη ιστορική αναδρομή στη δημιουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Επίσης, γίνεται αναφορά σε σημαντικές θεωρητικές προσεγγίσεις που αφορούν το «όραμα» της Ευρώπης. Τονίζεται δε

ότι υπάρχει ασυμμετρία στην εφαρμογή της οικονομικής διακυβέρνησης.

Στο τρίτο κεφάλαιο αξιολογούνται και αναλύονται οι πτυχές της ασύμμετρης ισχύος με σκοπό πάντα την καλύτερη κατανόηση των δυναμικών που επικρατούν. Η συνεισφορά αυτής της ανάλυσης στον κλάδο της πολιτικής επιστήμης είναι καίριας σημασίας, διότι παρέχει μια νέα διάσταση στην αντίληψη των σχετικών φαινομένων με αποτέλεσμα να παράγεται νέα γνώση αλλά και να δημιουργείται ένας νέος παράλληλος κλάδος της πολιτικής επιστήμης.

Στο τέταρτο και τελευταίο κεφάλαιο παρουσιάζεται η σχέση της Γερμανίας με την Ελλάδα. Ο συγγραφέας χρησιμοποιεί το παράδειγμα των δύο χωρών για να τονίσει την ασυμμετρία στην ισχύ δύο κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με απώτερο σκοπό να κατανοήσει ο αναγνώστης όλα όσα έχουν διατυπωθεί στα προηγούμενα κεφάλαια του βιβλίου.

Ο τόμος χαρακτηρίζεται συνολικά από εκτενή αναφορά στα γεγονότα αλλά και στα στοιχεία που τα αποδεικνύουν. Δίνεται η δυνατότητα στον αναγνώστη να εμπεδώσει σε βάθος τις πραγματικές σχέσεις ισχύος στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης αλλά και το πώς δημιουργούνται αυτές. Επιπλέον, η πραγμάτευση

των θεμάτων τεκμηριώνεται με τη χρήση ερευνών και διεθνούς βιβλιογραφίας. Το περιεχόμενο του βιβλίου αποδεικνύεται πολύτιμο για κάθε ενδιαφερόμενο για το αντικείμενο της πολιτικής οικονομίας.

Ο συγκεκριμένος τόμος αποτελεί τη συνέχεια προσπαθειών του ερευνητή για τη μελέτη και την ανάλυση σημαντικών ζητημάτων που μας απασχολούν τα τελευταία χρόνια όπως, για παράδειγμα, η ασυμμετρία ισχύος στην Ευρωζώνη (Maris & Sklias 2020) ή το θεωρητικό πλαίσιο στο οποίο εδράζεται αυτή παρέχοντας τη δυνατότητα στα ισχυρά κράτη-μέλη να κυριαρχούν (Maris 2020). Παράλληλα, βρίσκεται στο ενδιαμέσο πιο πρόσφατων δημοσιεύσεων του συγγραφέα σε διεθνή επιστημονικά περιοδικά, όπως το άρθρο για την πολιτική οικονομία της ελληνικής κρίσης (Maris, Sklias & Maravegias 2021) ή το κείμενο για την ασύμμετρη σχέση ισχύος ανάμεσα σε Ελλάδα και Γερμανία, που δημοσιεύτηκε στο έγκριτο επιστημονικό περιοδικό *German Politics* (Maris & Manoli 2022).

Ο Γιώργος Μαρής καταφέρνει με αυτό το βιβλίο να συνοψίσει ουσιαστικά τα αποτελέσματα ερευνών της τελευταίας δεκαετίας στα ελληνικά. Διαβάζοντάς το κανείς παράλληλα με όλες τις προαναφε-

ρόμενες πηγές αλλά και το πιο πρόσφατο βιβλίο του πάνω στην ευρωπαϊκή πολιτική οικονομία, θα μπορέσει να αφομοιώσει τους νόμους κίνησης του σχεδίου οικονομικής ολοκλήρωσης στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Σταματία Μαλωίνα

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Μαρής, Γ. (2020). *Ο νομιζόμενος κόσμος της Ευρωπαϊκής Ένωσης Ασύμμετρη ισχύς, εθνική κυριαρχία και διαπραγματεύσεις κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης στην Ευρωζώνη*. Αθήνα: Προπομπός.
- Maris, G. (2020). National sovereignty, European integration and domination in the euro-

zone, *European Review*, 28(2), 225-237.

- Μαρής, Γ. (2021). *Ευρωπαϊκή Πολιτική Οικονομία. Θεωρία και Εφαρμογές*. Αθήνα: Προπομπός.
- Maris, G., & Manoli, P. (2022). Greece, Germany and the Eurozone crisis: Preferences, strategies and power asymmetry, *German Politics*, 1-21.
- Maris, G., & Sklias, P. (2020). European integration and asymmetric power: Dynamics and change in the EMU, *European politics and Society*, 21(5), 634-649.
- Maris, G., Sklias, P., & Maravegias, N. (2021). The political economy of the Greek economic crisis in 2020, *European Politics and Society*, 1-21.

Σπυρίδων Α. Ρουκανάς, *Η πολιτική οικονομία της μέτρησης και της αξιολόγησης των κρατών*, εκδόσεις Πατάκης, Αθήνα 2020, 424 σελ.

Η ΜΕΤΡΗΣΗ και αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας των κρατών αποτελεί την ουσία της πολιτικής οικονομίας, η οποία βέβαια εκτός των άλλων αναδεικνύει όχι μόνο την ποιότητα της ζωής των

πολιτών αλλά και την ίδια την ισχύ του κράτους στο διεθνές σύστημα. Στο καινοτόμο βιβλίο *Η πολιτική οικονομία της μέτρησης και της αξιολόγησης των κρατών*, ο Σπυρίδων Ρουκανάς μας παρουσιάζει με συστηματικό, σύγχρονο και κατανοητό τρόπο όλα εκείνα τα στοιχεία τα οποία θα πρέπει κάθε φορά να λαμβάνουμε υπόψη στις αναλύσεις μας. Κατορθώνει με οξυδέρκεια να εμπλου-

τίσει το πεδίο της μελέτης με το οποίο καταπιάνεται και εν τέλει μας προσφέρει ένα βιβλίο που είναι χρήσιμο όχι μόνο για τους ερευνητές αλλά και για όλους τους προπτυχιακούς και μεταπτυχιακούς φοιτητές.

Συγκεκριμένα ο συγγραφέας καταπιάνεται στο δεύτερο κεφάλαιο με την μέτρηση των μακροοικονομικών μεγεθών, τους δείκτες του ΟΟΣΑ καθώς και τους δείκτες μέτρησης της οικονομικής δραστηριότητας. Στο τρίτο κεφάλαιο αναδεικνύει όλα εκείνα τα στοιχεία που είναι απαραίτητα για τη μέτρηση της οικονομικής παγκοσμιοποίησης, όπως για παράδειγμα ο δείκτης ρυθμιστικών περιορισμών για τις άμεσες ξένες επενδύσεις, ο δείκτης ΚΟΦ και ο δείκτης εμπιστοσύνης άμεσων ξένων επενδύσεων. Στο τέταρτο και πέμπτο κεφάλαιο ο συγγραφέας επιχειρεί με άριστο και κατανοητό τρόπο να μας προσφέρει το αναλυτικό πλαίσιο της μέτρησης της καινοτομίας και της οικονομικής ελευθερίας. Η παρουσίαση των δεικτών που αναλύονται στο βιβλίο διεξοδικά—όπως, για παράδειγμα, ο παγκόσμιος δείκτης καινοτομίας, ο δείκτης ψηφιακής οικονομίας και κοινωνίας ή ο δείκτης οικονομικής ελευθερίας και ευημερίας—δεν είναι πρόχειρη και αποσπασματική. Αντιθέτως, η ανάλυση και κριτική αξιολόγηση

αυτών των δεικτών είναι η πλέον ποιοτική. Στα επόμενα πέντε κεφάλαια του βιβλίου επιχειρείται η μέτρηση της ανταγωνιστικότητας, της οικονομικής ανάπτυξης, του εμπορίου και του πολιτικού κινδύνου καθώς και η αξιολόγηση των οργανισμών αξιολόγησης πιστοληπτικής ικανότητας.

Ο συγγραφέας αναπτύσσει πετυχημένα το πεδίο μελέτης της πολιτικής οικονομίας της μέτρησης και της αξιολόγησης των κρατών, εμπλουτίζοντας με αυτόν τον τρόπο το πεδίο μελέτης της διεθνούς πολιτικής οικονομίας και την κατανόηση του ρόλου του κράτους στην παγκόσμια οικονομία. Είναι γεγονός πως το βιβλίο αυτό του Ρουκανά εντάσσεται πλήρως στο μέχρι τώρα έργο του, το οποίο στο μεγαλύτερο μέρος του αναδεικνύει το πεδίο της διεθνούς πολιτικής οικονομίας. Σε συνέχεια προηγούμενων προσπαθειών του—βλ. *Η πολιτική οικονομία των διεθνών και ευρωπαϊκών οικονομικών σχέσεων* (2012) και *Η ελληνική πολιτική οικονομία 2000-2010: Από την ΟΝΕ στον Μηχανισμό Στήριξης* (2015)—καταδεικνύει και αυτό την ουσιαστική δέσμευση και την εν γένει ερευνητική ποιότητα του συγγραφέα.

Παράλληλα, εμπλουτίζει την ελληνική βιβλιογραφία, καθώς σε αυτό ο συγγραφέας αναλύει και

κριτικά αξιολογεί όλους εκείνους τους δείκτες που σχετίζονται με το μεγαλύτερο εύρος των οικονομικών και πολιτικών πτυχών των κρατών, με τη διαμόρφωση των προοπτικών και με τη θέση τους όχι μόνο στην παγκόσμια οικονομία αλλά και σε ολόκληρο το διεθνές σύστημα. Βάσει των κριτηρίων και των δεικτών που θέτει το *Η πολιτική οικονομία της μέτρησης και της αξιολόγησης των κρατών*, αποτελεί έναν από τους κυριότερους αξιόπιστους οδηγούς για την αποτελεσματικότητα των κρατών την εποχή της παγκοσμιοποίησης.

Ειρήνη Χατζηιωάννου

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Σκλιάς, Π., Ρουκανάς, Σ. & Μαρής, Γ. (2012). *Η πολιτική οικονομία των διεθνών και ευρωπαϊκών οικονομικών σχέσεων*. Αθήνα: εκδόσεις Παπαζήση.
- Σκλιάς, Π. & Ρουκανάς, Σ. (2015). *Η ελληνική πολιτική οικονομία 2000-2010: Από την ONE στον Μηχανισμό Στήριξης*. Αθήνα: εκδόσεις Λιβάνης.

